

Наталија Перишић*

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Зоран Весић**

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Марта Сјеничић***

Институт друштвених наука, Београд

МЕЋУГЕНЕРАЦИЈСКА СОЛИДАРНОСТ У ДОКУМЕНТИМА И АКТИВНОСТИМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Сажетак

Предмет рада је међугенерацисјска солидарност, као један од приступа и принципа које Европска унија развија последњих двадесет година. Уводни део рада пропраћен је кратким приказом регулације права старих на нивоу Уније, а затим разматрањима развоја концепта међугенерацисјске солидарности у ЕУ. Нагласак је на „Европској години активног старења и међугенерацисјске солидарности“, са становишта активности које су спровођене током и након ње, у сврху унапређења међугенерацисјске солидарности у друштвима Уније. Осврт на ставове популације ЕУ, индекс активног старења и показатеље међугенерацисјске солидарности и правичности, у функцији је указивања на стварне домете овог концепта у ЕУ.

17 natalija.perisic@fpn.bg.ac.rs

18 zvesic@gmail.com

19 marta.sjenicic@gmail.com

Циљ рада јесте приказ и анализа настанка, развоја и ефеката концепта међугенерациске солидарности у Унији. Рад се заснива на анализи комунитарних уговора и програмских докумената. Основни закључци указују на значај парадигме солидарности уопштено, као и на њихову изложеност ризицима током периода економских криза и програма штедње. Стога су закључна разматрања фокусирана на специфичне изазове пред концептом међугенерациске солидарности.

Кључне речи: међугенерациска солидарност, активно старење, међугенерациска правичност, стари, права старих, Европска унија.

1. УВОД

Међугенерациска солидарност најуопштеније представља свесно успостављање веза и односа унутар и између појединаца у вишегенерациским породичним мрежама и између различитих старосних кохорти у широј заједници¹. На тај начин, она егзистира унутар широког спектра друштвених система и мрежа, од појединачних породица до већих заједница и нација. Предмет разматрања Светске здравствене организације постала је као последица интензивних глобалних друштвених промена, пре свега демографских.

Према извештају Уједињених нација за 2017. годину, у свету живи 962 милиона особа старости преко 60 година, што представља 13% светске популације. Сваке године, популација старих преко 60 година, увећа се за око три 3 процентна поена. Највећи број кохорте у којој су људи преко 60 година старости, живи у Европи – 25% становника Европе има више од 60 година живота. Брз процес старења очекује се у свим деловима света. Према садашњим пројекцијама, до 2050. године у свим регионима, изузев Африке, једна четвртина становништва имаће преко 60 година. Сматра се и да ће у апсолутним бројевима њих бити 1,4 милијарде 2030, 2,1 милијарду 2050,

1 Maria Amparo Cruz-Saco, „Intergenerational Solidarity“, у зборнику: *Intergenerational Solidarity: Strengthening Economic and Social Ties* (приредили: Maria Amparao Cruz-Saco, Sergei Zelenev), Palgrave Macmillan, New York, 2010, стр. 9.

те 3,1 милијарду 2100. године². Подаци за Србију указују да 24% популације има преко 60 година живота, што је сврстава у десет земаља, у којима се очекује смањење броја становника за више од 15% до 2050. године³.

Старење популације има важне импликације по бројне секторе друштва, укључујући тржишта рада и финансијска тржишта, потражњу за услугама, као и промене у структури породице. Стога оно захтева адекватно позиционирање унутар јавних политика. Европска унија је агенду међугенерациске солидарности, заједно са агендом активног старења, уградила у документе, мере и програме предупредивања изазова старења, како би га претворила у прилику за индивидуални и друштвени развој.

2. ПРАВА СТАРИХ У ЕУ

Конципирање закона којима се регулише заштита права старих и политика предупредивања ризика старења, традиционално се налази у надлежности држава чланица Европске уније. Резултат тога јесу диверзификовани национални одговори и решења по питању запошљавања старијих радника, пензионисања, дуготрајне заштите, социјалних услуга итд. С друге стране, на нивоу Европске уније, проблематика старења представља саставни део различитих секторских политика – политике запошљавања, политике социјалне заштите, буџетске политике итд, као и тзв. Социјалне агенде. Демографске промене у Унији, нарочито интензивне од почетка деведесетих година прошлог века, подстакле су свест о томе, да последице старења становништва умногоме превазилазе капацитете индивидуалних држава чланица и указале на потребу за њиховим координисаним активностима. Поврх тога, од овог периода, почиње да се увиђа да је проблематику старости и старења у Унији, као и проблематику односа између различитих генерација у друштвима, заједно са политикама које их регулишу, потребно реконцептуализовати, стога што су се друштвени контексти у којима они постоје суштински променили.

2 United Nations Department of Economic and Social Affairs, *World Population Prospects – The 2017 Revision*, United Nations, New York, 2017, стр. 11.

3 Исто, стр. 13, 21.

Један од првих експлицитних корака у правцу заштите права старих на нивоу Европске уније, начињен је усвајањем „Повеље Европске заједнице о основним социјалним правима радника“ у децембру 1989. године⁴. У њој је прописано право старих на заштиту, које је конципирано у највећој мери тако, да се односи на остваривање њихових социјалних права. Повељом је прокламовано право старих на пристојан животни стандард након одласка у пензију. Њом је прокламовано и право старих, који нису остварили право на пензијске накнаде, на одговарајућу здравствену и социјалну заштиту, у складу са њиховим потребама, упоредо са приступом ресурсима који су довољни за живот⁵.

Повеља је унета у „Споразум о социјалној политици“, у форми Анекса Уговора из Мастрихта, који је ступио на снагу у новембру 1993. године. На тај начин, 11 од тадашњих 12 држава чланица, обавезало се на поштовање права старих. По ступању на снагу Уговора из Амстердама у мају 1999. године, „Споразум о социјалној политици“ постао је обавезујући за све државе чланице, а тиме и гарантовање овог права. Уговором из Амстердама прописана је и забрана дискриминације, између осталог, по основу година живота⁶.

---

4 Широко је распрострањено становиште да су европске заједнице настале из економских, политичких и безбедносних разлога. Стога су области, које се уобичајено налазе унутар надлежности социјалне политике, иницијално биле маргинално заступљене у европским уговорима. С једне стране, оне су детаљно регулисане на нивоу држава чланица, које гарантују социјална права свеукупно становништву, између осталог старима. С друге стране, све државе које су основале тадашњу Европску економску заједницу, потписнице су низа међународних декларација, које их такође обавезују на поштовање права старих. Стога није изненађујуће да се у Уговору из Рима, који је ступио на снагу у јануару 1958. године, тек имплицитно проналазе одредбе које сугеришу на „потенцијалне бојазни да би разлике у третману старих могле спречити ефективно функционисање заједничког тржишта“, Linda Hantrais, *Social Policy in the European Union*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, стр. 153. Када је заштита старих у питању, у Уговору из Рима прокламовано је само сабирање стажа осигурања у различитим државама, у сврху остваривања права радника миграната на адекватну пензију, Treaty of Rome, Internet, https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf 04/01/2019, чл. 51 и 121. У Јединственом европском акту, који је ступио на снагу у јулу 1987. године, такође не постоје одредбе које експлицитно регулишу заштиту старих, Single European Act, Internet, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0027> 04/01/2019.

5 Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers, Internet, http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2014/07/Community_Charter_of_the_Fundamental_Social_Rights_of_Workers.pdf 04/01/2019, чл. 24-25.

6 Treaty of Amsterdam, Internet, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> 04/01/2019, чл. 13.

У „Повелји о основним правима у Европској унији“⁷, која је свечано проглашена у децембру наредне, 2000. године, наводи се да “Унија признаје и поштује право старих на достојан и независтан живот и учешће у друштвеном и културном животу”⁷. Ступањем на снагу Уговора из Лисабона у децембру 2009. године, ово право такође, постало је део законодавства чија се примена старима у ЕУ гарантује.

Од почетка двехиљадитих, на нивоу Уније почиње све интензивније да се развија Отворени метод координације, *soft* инструмент ширења политика ЕУ, као алтернатива законодавним инструментима. Он се заснива на ширењу најбољих пракси и остваривању заједнички договорених циљева, али на начине које свака држава чланица сматра одговарајућима за ситуацију која постоји у њој. Механизми ОМК-а су дефинисање смерница, утврђивање квалитативних и квантитативних индикатора, националних и регионалних циљева, периодичне евалуације итд. Отворени метод координације примењује се у око тринаест области, између осталог, и у областима које су од значаја за старе: осавремењавање социјалне заштите, социјално укључивање, пензије, здравство и дуготрајна заштита⁸.

3. МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКА СОЛИДАРНОСТ У ДОКУМЕНТИМА И АКТИВНОСТИМА У ЕУ

3.1 Настанак и развој концепта

Годину 1999. Уједињене нације прогласиле су Годином старих, што је представљало један од најснажнијих подстицаја за Унију да започне са креирањем агенде међугенерациске солидарности, заједно са другим, комплементарним агендама, попут агенде активног старења. У саопштењу под називом „Према Европи свих узраста – промовисање просперитета и међугенерациске солидарности“ из 1999. године, које је представљало допринос Уније светској години посвећеној

7 Povelja o osnovnim pravima u EU, Internet, http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Povelja%20Evropske%20unije%20o%20osnovnim%20pravima.pdf14/0/2019, čl. II-85.

8 Natalija Perišić, “Karakteristike i dometi primene Otvorenog metoda koordinacije u evropskom i nacionalnom kontekstu”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Fakultet političkih nauka, Beograd, br. 7/2012, str. 216–217.

старима, Комисија је указала на потребу за стратешким одговорима који би обезбедили „ефективне одговоре политике на проблеме који проистичу из старења популације, на основу јачања солидарности и правичности између генерација“⁹. Области на које је стављен нагласак у ту сврху у овом документу, биле су прилагођавање политика у областима пензионисања, здравствене и социјалне заштите старих¹⁰.

Уследило је доношење Зелене књиге 2005. године, „Суочавање са демографском променом: нова солидарност између генерација“, у којој је ојачана веза између очекиваних трендова старења становништва у Унији и потребе за развијањем међугенерациске солидарности. Једна од најважнијих констатација у Зеленој књизи јеста она, према којој промене у сфери демографије воде ка стварању друштва у ком је „све мање младих људи и младих одраслих, а све више старијих радника, пензионера и веома старих људи [због чега се] морају развијати нови облици солидарности између генерација, засновани на узајамној подршци и трансферу вештина и искустава“¹¹. У овом документу, идентификоване су четири кључне области од значаја за усмеравање координисаних мера држава чланица, у правцу креирања нове солидарности: боље интегрисање младих у све сегменте друштва; промене у приступу „циклусу радног века“; стварање новог места за старе у друштву; и развијање солидарности са онима који су веома стари¹². Приоритети Уније, у правцу суочавања са демографским променама, дефинисани су троструко: враћање на демографски раст, обезбеђивање равнотеже између генерација и проналажење нових спојева између различитих животних фаза¹³.

Један од најважнијих догађаја, макар на симболичком нивоу, представљало је проглашење 29. априла Европским

---

9 COM (1999) 221 final – Communication from the Commission, *Towards a Europe for All Ages - Promoting Prosperity and Intergenerational Solidarity*, Internet, http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/com221_en.pdf 04/01/2019, стр. 4.

10 Исто, стр. 12-20.

11 COM (2005) 94 final – Communication from the Commission, *Green Paper Confronting demographic change: a new solidarity between the generations*, Internet, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0094&from=EN> 04/01/2019, стр. 6.

12 Исто, стр. 7-10.

13 Исто, стр. 10-11.

даном солидарности и међугенерациске сарадње. Први пут, овај датум проглашен је 2009. године, на предлог Словеније, која је непосредно пре тога имала својство председавајуће државе чланице ЕУ. Након тога, активности у области међугенерациске солидарности постале су интензивније и видљивије. Томе је нарочито допринело укључивање невладиног сектора у бројне иницијативе промовисања међугенерациске солидарности.

Међугенерациска солидарност добила је 2009. године, ступањем на снагу Уговора из Лисабона, додатну потврду: дефинисана је као један од експлицитних циљева ка чијем остваривању је ЕУ оријентисана¹⁴.

Истовремено, „Европа 2020 – Европска стратегија за паметан, одржив и инклузиван раст“, која је усвојена 2010. године и којом се Унија руководи у свом развоју у другој деценији овог века, садржи агенду активног старења у једној од својих политика. Активно старење позиционирано је као један од аспеката инклузивног раста, уз навођење „значаја способности Европске уније да одговори на изазов промовисања здравог и активног старења популације, у сврху обезбеђивања веће социјалне кохезије и веће продуктивности“¹⁵. Једна од две иницијативе унутар приоритета инклузивног раста, под називом „Агенда за нове вештине и нове послове“, предвиђа обавезу држава чланица да „унапређују нове форме баланса професионалних и животних обавеза и политику активног старења“¹⁶.

3.2 „Европска година активног старења и међугенерациске солидарности“

3.2.1 Дизајн „Европске године“

Крајем 2010. године започете су консултације које су имале за циљ концентрисање активности различитих актера

14 Treaty of Lisbon, Internet, http://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0007.01/DOC_19_04/01/2019, њ. 2.3.

15 COM (2010) 2020 - Communication from the Commission, *EUROPE 2020 – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Internet, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> 04/01/2019, стр. 16.

16 Исто, стр. 17.

Уније у циљу подизања свести, праћења, извештавања и дељења искустава о правима и положају старих. Тако је 2012. година обележена као „Година активног старења и међугенерациске солидарности“, са општим циљем стварања услова који ће олакшати креирање културе активног старења, у складу са премисама о друштву за све генерације. Наглашен је значај подстицања солидарности и сарадње међу генерацијама, уз уважавање различитости и родне равноправности. Конкретно се наводи и да промовисање активног старења означава стварање бољих прилика за старије жене и старије мушкарце на тржишту рада, борбу против сиромаштва и социјалног искључивања, нарочито жена, подстицање волонтирања и активног учешћа у породичном животу и друштву, те обезбеђивање здравог старења у достојанству. Све наведено, пак, подразумева између осталог, прилагођавање услова на радном месту, борбу против стереотипа и старосне дискриминације, побољшање здравља и безбедности на раду, прилагођавање система целоживотног учења потребама радне снаге која је све старија и обезбеђивање социјалних накнада које су адекватног износа¹⁷.

Општи циљ конкретизован је посредством четири посебна циља:

- подизање свести о вредности активног старења и међугенерациске солидарности, уз позиционирање ове проблематике у политичке агенде на такав начин који ће указати на доприносе које стари дају својим друштвима и економијама;
- подстицање дебата, размене информација и развијања узајамног учења између држава чланица и актера на различитим нивоима, у сврху промовисања политика активног старења, идентификовања и ширења добрих пракси, као и подстицања сарадње;
- конципирање оквира активности за Унију, државе чланице и актере на свим нивоима, да заједно са невладиним сектором, социјалним партнерима и пословним круговима, развију иновативна решења, политике и

17 DECISION No 940/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 14 September 2011 on the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations (2012), Internet, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32011D0940>, 04/01/2019, чл. 2.

стратегије за остварење циљева који се односе на активно старење и међугенерациску солидарност;

- промовисање активности у правцу борбе против старосне дискриминације, превазилажења старосних стереотипа и уклањања препрека које се налазе, пре свега, пред запошљавањем¹⁸.

Могућност добровољног учешћа у свим наведеним активностима омогућена је актерима у државама чланицама и државама ЕФТА-е и ЕЕА-е, али и државама кандидатима, као и државама Западног Балкана¹⁹. Међутим, за потоње две групе није предвиђена финансијска помоћ ЕУ²⁰.

3.2.2 Активности у току „Европске године“

У складу са Одлуком, као и са уобичајеним правилима вишестепеног управљања у ЕУ, предвиђено је одвијање активности на различитим нивоима током године.

На нивоу Уније, одржане су две велике конференције, једна 18-19. јануара 2012. у Копенхагену, а друга 10. децембра 2012. у Никозији. Организовано је и пет додатних конференција са мањим аудиторисумом, са подтемама од значаја за „Годину активног старења и међугенерациске солидарности“. Поред конференција, реализоване су три иницијативе, којима је дат велики јавни публицитет: 1) *Generations@school* која је довела у контакт старе са decom школског узрasta; 2) „EU nagrade“ за социјална предузећа, новинаре, окружења прилагођена свим узрастима; 3) *Seniorforce Day*, догађај којим је обележен 1. октобар, Дан старих. Креиран је и вебсајт посвећен години, а на крају објављено је пет тематских публикација:

1. Специјално истраживање „Евробарометра о активном старењу“ у ком је, између осталог, објављен податак да је већина Европљана (71%) свесна старења популације, док је само 42% њих забринуто тим поводом, односно заинтересовано за проблематику старења популације;

---

18 Исто, чл. 2.

19 Исто, чл. 5.

20 Исто, чл. 7.

2. Евростатов портрет о активном старењу и међугенерацјској солидарности“, у ком су представљени подаци о трендовима старењу у ЕУ;
3. Брошура под називом „Како промовисати активно старење у Европи“ са наведеним активностима у које могу да се укључе национални и регионални актери, као и изворима финансирања;
4. Водич Социјалне Европе под називом „Демографија, активно старење и пензије“ у ком се наводи да стари имају бројне ресурсе и капацитете, као и што се истражује шта им друштво може ставити на располагање, како би их додатно оснажило;
5. Брошура под називом „Допринос ЕУ активном старењу и међугенерацјској солидарности“ у ком су представљени инструменти које је ЕУ креирала како би подстакла активно старење и међугенерацјску солидарност (закони, финансије, истраживања и иновације, стратегије, програми итд)²¹.

На нивоу држава чланица, спровођене су бројне активности, било појединачних држава, било две и више држава. Највећи број догађаја евидентиран је у седам држава – Немачкој, Шпанији, Француској, Италији, Аустрији, Пољској и Финској.

Додатно, и на европском и на националном нивоу, активности спровођене у оквиру „Године активног старења и међугенерацјске солидарности“ интегрисане су у највећој мери у активности у сродним областима, како би се њихов ефекат унапредио.

3.2.3 Евалуација „Европске године“ и кораци у будућности

Закључци екстерних и интерних евалуација „Године активног старења и међугенерацјске солидарности“ указали су да су две ставке чији је допринос обезбеђивању одрживости

21 European Parliamentary Research Service, *European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations – European Implementation Assessment*, European Parliament, Brussels, 2015, стр. 12-13.

„Године“ сасвим извесно међу најдалекосежнијима, развијање и употреба Индекса активног старења и дефинисање Принципа за активно старење и међугенерациску солидарност.

Индекс активног старења, конципиран током „Године“, представља показатељ неискоришћеног потенцијала старих. Састоји се од 22 појединачна индикатора, груписана у четири области: запошљавање (допринос кроз плаћене активности), социјална партиципација (допринос кроз неплаћене активности), независан, здрав и сигуран живот и капацитет за активно старење. У прве три области, евидентирају се постигнућа, док четврта представља меру почетних услова за реализовање исхода активног старења. Сви индикатори појединачно и збирно, приказују се и засебно за жене и за мушкарце. Вредност индекса креће се од 0 до 100, при чему, што је удаљеност од 0 већа, резултат је бољи. Процена експерата је да циљ за државе чланице ЕУ треба да буде вредност од 57,5²².

У „Декларацији Савета о Европској години активног старења и међугенерациске солидарности (2012): Пут у бућност“ која је усвојена у децембру 2012. године, дефинисани су руководећи принципи активног старења и међугенерациске солидарности. Они се односе на три области, које су у исто време димензије Индекса активног старења.

Тако прву групу руководећих принципа сачињавају они који се односе на област запошљавања:

- обезбеђивање континуираног стручног образовања и обуке женама и мушкарцима свих узраста, у сврху њиховог пуног учешћа на тржишту рада;
- унапређење здравља на радном месту, како би радно активно становиштво поседовало капацитете за рад током читавог периода живота;
- конципирање стратегија прилагођавања услова рада потребама запослених које се мењају са њиховим старењем, чиме би се спречило превремено пензионисање;
- пружање саветодавних и других услуга од стране служби за запошљавање старијим радницима;

22 UNECE / European Commission, *Active Ageing Index 2014 Analytical Report*, Internet, https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/2014-active-ageing-index-aai-analytical-report_en, 04/01/2019, стр. 5-6.

- спречавање старосне дискриминације, посредством обезбеђивања једнаких права за старије раднике на тржишту рада, али и наглашавања њиховог доприноса;
- реформисање пореских система / система накнада, тако да одражавају принцип да се рад исплати за старије раднике, уз обезбеђивање накнада адекватног износа;
- преношење искустава, кроз формирање тимова који обухватају запослене различитих узраста и омогућавање старијим радницима да буду ментори млађим;
- усклађивање професионалних обавеза и обавеза старања око чланова породице, кроз омогућавање старијим радницима, нарочито женама, да остану запослене, али да буду у могућности и да одсуствују са посла, због активности старања²³.

Друга група руководећих принципа припада области социјалне партиципације:

- - гарантовање доходовне сигурности у старости, уз очување финансијске аутономије старих и креирање услова за њихов достојанствен живот;
- - стварање претпоставки за социјално укључивање, које подразумева борбу против социјалног искључивања и изолованости старих и обезбеђивање једнаких прилика за њихову партиципацију у друштву кроз културне, политичке и социјалне активности;
- - стварање подстицајнијих услова за волонтирање старих;
- - стварање прилика за целоживотно учење за старе;
- - обезбеђивање укључености старих у доношење одлука које утичу на њих;
- - пружање подршке неформалним неговатељима, како би се спречило њихово социјално искључивање²⁴.

23 EPSCO, *Council declaration on the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations (2012): The Way Forward*, Internet, https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/council-declaration-european-year-active-ageing-and-solidarity-between-generations-2012-way_en 04/01/2019, стр. 8-9.

24 Исто, стр. 9-10.

Трећа група руководећих принципа конципирана је за област вођења независног живота:

- - предузимање мера за промовисање здравља и превенцију болести, како би се предужиле године живота проведене у здрављу и смањено ризик од зависности, уз обезбеђивање могућности за физичке и менталне активности које су прилагођене капацитетима старих;
- - прилагођавање услова у којима стари живе уз обезбеђивање услуга које им гарантује највиши степен аутономије;
- - прилагођавање система јавног превоза, тако да стари могу без тешкоћа да му приступе, да могу новчано да га приуште и да буде безбедан за њих, такође у сврху њихове активне партиципације и вођења независног живота;
- - стварање окружења услуга прилагођених свим узрастима, нарочито на тај начин што ће сви бити у могућности да користе нове технологије, укључујући еЗдравље, као и спречавање старосне дискриминације приликом приступа робама и услугама;
- - обезбеђивање максималне могуће аутономије онима којима су потребне услуге које припадају дуготрајној нези²⁵.

Разматрањима активног старења и међугенерациске солидарности, Унија је у међувремену додала проблематику међугенерациске правичности, услед уочавања разлика које су се продубиле између различитих генерација, као последица економске кризе и из потребе за смањивањем неједнакости између младих и старих. Показало се да је криза утицала нарочито негативно на младе – стопе незапослености младих током кризе, али и периода опоравка опадају или стагнирају, док се стопе запослености младих повећавају највише по основу повремених и краткотрајних уговора о раду. У том контексту, под међугенерациском правичношћу “подразумевају се прилике које различитим генерацијама стоје на располагању за развијање њихових животних пројеката, као

25 Исто, стр. 10-11.

и за дистрибуирање исхода. Правичност у животним приликама зависи умногоме од релативне почетне позиције генерација, укључујући приступ образовању и каријерним приликама. Правичност у исходима уноси факторе попут карактеристика тржишта рада, прихода, богатства или могућности потрошње различитих генерација²⁶.

4. ДОМЕТИ МЕЂУГЕНЕРАЦИЈСКЕ СОЛИДАРНОСТИ У ПРАКСИ У ЕУ

4.1 Ставови о међугенерациској солидарности

Најопсежније истраживање ставова популације ЕУ о међугенерациској солидарности објављено је 2011. године у склопу припреме активности за „Европску годину активног старења и међугенерациске солидарности“.

У њему је утврђено да скоро две трећине популације ЕУ27 старости преко 15 година сматра да не постоји довољно иницијатива у друштвима које би подстакле младе и старе да остваре контакте и обављају заједничке активности. Упркос одсуству ових иницијатива, што би могло да представља основ за стварање међусобних предрасуда, 61% се снажно успротивило тврдњи да стари представљају терет за друштво, насупрот 13% оних који сматрају да стари то јесу²⁷.

Девет од десет становника ЕУ27 изјавило је да сматра да локалне власти треба да подстичу иницијативе и организације који би развијали везе између различитих генерација. Истовремено, у скоро свим државама чланицама, мање од половине популације изјавило је да су државе актер чију доминантну активност у промовисању бољег разумевања између младих и старих треба захтевати²⁸.

О бројним тензијама у односима између младих и старих известило је 17% популације. Једна од четири особе

26 European Commission, *Employment and Social Developments in Europe – Annual Review 2017*, Internet, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8030&furtherPubs=yes>, 04/01/2019, стр. 52-53.

27 Eurostat, *Active ageing and solidarity between generations 2012 edition – A statistical portrait of the European Union 2012*, European Commission, Brussels, 2011, стр. 112.

28 Исто, стр. 114.

у Мађарској, Луксембургу и Румунији сагласна је са овим наводом, а једна од десет на Малти, у Шведској, Финској, Кипру и Данској²⁹.

На крају, 36% популације ЕУ27 сматра да баке, деке или други сродници, обезбеђују најбоље старање о деци пре поласка у школу³⁰.

4.2 Индекс активног старања

Аналитички извештај о Индексу активног старења у 2014. години, који је објављен 2015. године, указује на разлике између држава чланица у димензијама од значаја за међугенерациску солидарност.

Међу 28 држава чланица ЕУ, збирни индекс активног старења највиши је у Шведској, а најнижи у Грчкој. У сврху илустровања, вредност индекса активног старења креће се у распону од тек 27,6 (колико износи у Грчкој) до 44,9 (колико износи у Шведској), док је просек ЕУ28 33,9³¹. Циљна вредност од 57,5 указује на то, колико су и најбоље рангиране државе далеко од тога да омогућују старима да остваре своје потенцијале у друштвима.

На основу збирног индекса активног старења, државе припадају трима групама: 1) државама лидерима, групи коју сачињавају Шведска, Данска, Холандија, Уједињено Краљевство и Ирска³²; 2) државама које заузимају средишњу позицију: Француска, Луксембург, Немачка, Естонија, Чешка, Кипар, Аустрија и Италија³³; и 3) државама са исподпросечном вредношћу, групи у којој се налазе Белгија, Португалија, Шпанија, Хрватска, Летонија, Литванија, Малта, Бугарска, Словенија, Румунија, Словачка, Мађарска, Пољска и Грчка³⁴.

Преглед појединачних димензија индекса, указује да је у просеку највећи несклад између реализованог и пројектованог у области социјалне партиципације (просек ЕУ28 је 17,7, а циљ

29 Исто, стр. 115.

30 Исто, стр. 117.

31 UNECE / European Commission, *Active Ageing Index 2014 Analytical Report*, нав. дело, стр. 19.

32 У првој групи распон се креће од 44,9 у Шведској до 38,6 у Ирској, Исто, стр. 18.

33 У другој групи распон се креће од 35,8 у Француској до 34,0 у Италији, Исто, стр. 18.

34 У трећој групи распон се креће од 33,7 у Белгији до 27,6 у Грчкој, Исто, стр. 18.

је 40,6) и запошљавања (просек ЕУ28 је 27,8, а циљ је 54,2). Димензије капацитета за активан живот (просек ЕУ 28 је 54,1, а циљ је 77,7) и независан живот (просек ЕУ 28 је 70,6, а циљ је 87,7) указују на боље резултате³⁵.

4.3 Показатељи међугенерациске правичности и солидарности

Издање „Прегледа запослености и социјалног развоја у Европи“ за 2017. годину има у фокусу проблематику међугенерациске правичности и сарадње.

У том контексту, у њему се сагледавају димензије које су процењене као значајне за међугенерациску правичност. Проучавање лонгитудиналних података о расту прихода у државама чланицама ЕУ указало је да су се приходи које домаћинства имају на располагању, увећали у последње четири деценије у тзв. старим државама чланицама, а након приступања држава Источне и Централне Европе (од када постоје подаци за њих), и у њима. Идентификовани су свакако и периоди ограниченог економског раста или рецесије. Уочено је и да деца и стари имају исподпросечне приходе у односу на активне одрасле чланове. Међутим, током последњих тридесет година, релативни приход којим располажу млади старости од 18 до 25 година је опао и налази се испод просека, као и код деце, док се релативни приход старих увећао у односу на просек популације. Разлике међу старима такође постоје. Старосна кохорта рођена у интервалу између 1935. и 1975. године доживела је најповољније трендове, када је у питању раст доходака. Подаци показују и да је последња економска криза имала лошији утицај на просечне приходе деце и радно активних, него старих, за шта је објашњење пронађено у пензијама³⁶. Као изузетно важна димензија расположивих доходака чланова друштва, означена су домаћинства – “домаћинства су кључни фактор дистрибуције дохотка и богатства међу генерацијама”³⁷. Унутар домаћинстава одвијају се тзв. приватни трансфери, који су условљени како потребама

35 Исто, стр. 21.

36 European Commission, *Employment and Social Developments in Europe – Annual Review 2017*, нав. дело, стр. 53-56.

37 Исто, стр. 56.

млађих и старијих, тако и могућностима старијих да пружи подршку. Налази о формама међугенерациске подршке у различитим државама чланицама ЕУ изузетно су важни: “у нордијским државама, деца најчешће напуштају домаћинство релативно млади, али су финансијски трансфери између домаћинстава релативно чести и уобичајени. Насупрот томе, у Јужној Европи, доминантан образац је живљење у заједничком домаћинству и дељење прихода између генерација унутар домаћинства. У континенталној Европи, постоје обе форме”³⁸.

Међутим, закључак овог Прегледа јесте да се у савременим условима “старије генерације добро држе, али да изазови тек наступају”³⁹.

6. ЗАКЉУЧАК

Парадигма међугенерациске солидарности повезана је са колективном, друштвеном акцијом и са социјалном подршком. Она је неодвојива и од проблематике животног циклуса. Интензивне демографске промене представљају јасан позив за холистичким приступом, који би се фокусирао не само и искључиво на финансијске импликације старења становништва, већ пре свега визију обезбеђивања услова за активно старење и промоцију социјалног укључивања становништва, у циљу поштених и одрживих решења унапређења постојећих односа између генерација.

Периоди финансијских и економских криза, међутим, стављају концепт међугенерациске солидарности (и сродне концепте) пред додатне изазове, инсистирањем на уштедама ресурса.

Специфични изазови пред концептом међугенерациске солидарности у будућности односе се на проналажење решења за развијање програма у којима ће све генерације имати одговарајуће и смислене улоге и активности које ће им омогућити да учествују као „пружаоци“ и као „примаоци“ неге, заштите и подршке; подстицање волонтирања људи различитог узраста; свесно и циљано, подстакнуто унапређење

---

38 Исто, стр. 56.

39 Исто, стр. 56.

позитивних узајамних односа између људи различитог узраста и уважавање значаја и доприноса свих генерација у друштву.

Додатно, међугенерациска солидарност не треба да буде издвојена тема. Она треба да буде инкорпорирана у различите јавне политике које су од значаја, и то у областима сиромаштва и социјалног укључивања, породице, образовања, екологије и одрживог развоја, урбаног развоја, запошљавања, пензија, здравства и дуготрајне заштите, као и цивилних иницијатива.

ЛИТЕРАТУРА

COM (1999) 221 final – Communication from the Commission, *Towards a Europe for All Ages - Promoting Prosperity and Intergenerational Solidarity*, Internet, http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/com221_en.pdf 04/01/2019.

COM (2005) 94 final – Communication from the Commission, Green Paper *Confronting demographic change: a new solidarity between the generations*, Internet, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0094&from=EN> 04/01/2019.

COM (2010) 2020 - Communication from the Commission, *EUROPE 2020 – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Internet,

<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> 04/01/2019.

Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers, Internet, http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2014/07/Community_Charter_of_the_Fundamental_Social_Rights_of_Workers.pdf 04/01/2019.

Cruz-Saco Maria Amparo, „Intergenerational Solidarity“, у зборнику: *Intergenerational Solidarity: Strengthening Economic and Social Ties* (приредили: Maria Amparao Cruz-Saco, Sergei Zelenev), Palgrave Macmillan, New York, 2010, стр. 9–34.

DECISION No 940/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 14 September 2011 on the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations (2012), Internet, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=cel-ex:32011D0940_04/01/2019.

EPSCO, *Council declaration on the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations (2012): The Way Forward*, Internet, https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/council-declaration-european-year-active-ageing-and-solidarity-between-generations-2012-way_en04/01/2019.

European Commission, *Employment and Social Developments in Europe – Annual Review 2017*, Internet, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8030&furtherPubs=yes04/01/2019>.

European Parliamentary Research Service, *European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations – European Implementation Assessment*, European Parliament, Brussels, 2015.

Eurostat, *Active ageing and solidarity between generations 2012 edition – A statistical portrait of the European Union 2012*, European Commission, Brussels, 2011.

Hantrais Linda, *Social Policy in the European Union*, Palgrave Macmillan, New York, 2007.

Perišić Natalija, “Karakteristike i dometi primene Otvorenog metoda koordinacije u evropskom i nacionalnom kontekstu”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Fakultet političkih nauka, Beograd, br. 7/2012, str. 215–231.

Povelja o osnovnim pravima u EU, Internet, http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Povelja%20Evropske%20unije%20o%20osnovnim%20pravima.pdf14/0/2019.

Single European Act, Internet, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0027_04/01/2019.

Treaty of Amsterdam, Internet, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf04/01/2019>.

Treaty of Lisbon, Internet, http://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0007.01/DOC_1904/01/2019.

Treaty of Rome, Internet, https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf04/01/2019,

UNECE / European Commission, *Active Ageing Index 2014 Analytical Report*, Internet, https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/2014-active-ageing-index-aai-analytical-report_en04/01/2019.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, *World Population Prospects – The 2017 Revision*, United Nations, New York, 2017.

Natalija Perisic

Zoran Vesic

Marta Sjenicic

INTERGENERATIONAL SOLIDARITY IN DOCUMENTS AND ACTIVITIES OF THE EUROPEAN UNION

Resume

The focus of the paper is on intergenerational solidarity, commonly interpreted as bonding between and among individuals in multi-generational family networks as well as between and among different age cohorts in societies.

The concept of intergenerational solidarity, originally developed by the World Health Organization, has been adopted and promoted by the European Union since 1999. The Communication „Towards a Europe for All Ages – Promoting Prosperity and Intergenerational Solidarity” of 1999 was the Union’s call to argue in favour of strategic solutions that would provide effective policies as a consequence of ageing. Its “Green Book” of 2005 put into focus the need to strengthen intergenerational solidarity and the Treaty of Lisbon made it one of the explicit objectives of the EU. Finally the Strategy “Europe 2020” contains the agenda of active ageing, as one of the aspects of the EU’s inclusive growth.

Year 2012 was declared the “Year of Active Ageing and Intergenerational Solidarity” with the objective of creating conditions that would facilitate the development of the culture of active ageing, based on the premise of the society of all ages. Solidarity and cooperation between the generations were to be promoted, along with the recognition of gender equality. Numerous activities were organized and held with a view to realizing the objectives. Governing principles of active ageing and intergenerational solidarity were defined in the areas of 1) employment, 2) social participation and 3) living an independent life.

Recently, the concept of intergenerational solidarity has been modified to include the intergenerational justice, as a result of different outcomes of social development for different cohorts. The ultimate aim is to reduce the gaps between the young and the elderly in societies.

Surveys of citizens' attitudes throughout the EU show that almost one third of the EU27 population over 15 years of life is of the opinion that societies do not offer sufficient opportunities for adequate contacts between the young and the elderly. Nine out of ten of them consider local communities responsible for the encouragement of initiatives and organizations which would enable bonding between the generations.

In EU28, member states can be divided in three clusters, regarding their active ageing index, with Sweden the highest ranked and Greece the lowest ranked.

Finally, research into intergenerational justice shows that families are extremely important factor of wellbeing.

Keywords: intergenerational solidarity, active ageing, intergenerational justice, elderly, rights of elderly, the European Union.